

СИСТЕМНІ ВІДНОШЕННЯ СУБСТАНДАРТНИХ ОДИНИЦЬ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Питання системної організації ненормативного словникового складу та окремої нормативної одиниці в усіх її зв'язках та відношеннях є першочерговим завданням сучасної лексикології та фразеології. Під лексико-фразеологічним складом ми розуміємо багатоаспектну ієрархічно структуровану систему з певними закономірностями своєї організації, функціонування і розвитку, яка охоплює стабільні, сталі та неологічні елементи, що асимілюються, виявляючи ознаки постійного руху і оновлення. Отже слід зазначити, що аналіз змістової сторони слова та фразеологізму, компонентів значення, що беруть участь в організації певних відношень між словами у системі мови, функцій слова у мові, і вживання у мовленні є можливим лише у контексті системних відношень, які визначають об'єктивність та наукову обґрунтованість аналізу [7]. Тому **мета** даної статті полягає у встановленні відношень між лексичними та фразеологічними елементами в системі субстандарту сучасної англійської мови.

Системні відношення між мовними одиницями певної групи зазвичай характеризуються реалізацією у парадигматичній (асоціативній (у термінології Фердинанда де Соссюра) площині. Парадигматичні відношення стосуються “вертикальних” системних відношень слів у сідомості мовця, які певним чином асоціюють одиниці у мовній пам'яті так, в результаті чого утворюються угруповання за різними асоціативними ознаками (парадигми, лексико-семантичні групи, семантико-функціональні поля тощо) [13 с. 50]. Слід з акцентувати увагу, що у субстандартній площині фразеологізми вступають в такі ж відношення як і лексичні одиниці, тобто парадигматичні, синтагматичні та епідигматичні.

Розглянемо більш детально парадигматичні зв'язки. Серед парадигматичних зв'язків субстандартної лексики та фразеології виокремлюють наступні [12 с. 75]: **відношення контрастивних множинностей** [12 с. 77]. Оскільки такі групи складаються з двох протилежних синонімічних рядів, системні відношення між членами подібних угруповань мають одночасно синонімічний і антонімічний характер. Наприклад, *saphead, bird-brain, berk, dimwit* (дурень, бовдур, курячий мозок, олух, лох) :: *double-domed, smart ass, smart cookie, wise ass/ smart aleck* (інтелектуал, всезнайка, вискочка розумник, тямущий.); *baga, sad sal, sad tomato, minger, dog* (негарна, неприваблива жінка) :: *fox, canary, chick, hot baby, pussy cat* (сексуально приваблива жінка); *living doll, cutesy-pie* (кряля, красючка), *buf, hunk, smoothie* (красун, красюк) :: *fright, bat, cow, hog, mule, dog-face* (урод, крокодил).

Власне парадигматичні відношення (від *парадигма* у термінології Ч. Філмора). Парадигматичні відношення пов'язують мовні одиниці на основі протиставної ознаки за формою чи значенням або за обома одночасно, і об'єднують їх у групи, розряди, класи, категорії, що називаються парадигмами. Так, наприклад, відношення (гендерне) між одиницями *male* і *female* є парадигматичним, оскільки вони беруть участь у розрізненні таких субстандартних одиниць як *sissy* (зніжений (розпещений) хлопчик (чоловік) з рисами жіночої поведінки) та *tomboy* (дівча-паливода; дівчинка з хлоп'ячими звичками), *butch* (мужланка, мужчино подібна жінка); *pansy, poof, poofter, queen, shirt-lifter, bugger* (гомосексуаліст, “педик”, гомик) та *dyke/ dike* (лесбіянка); *gorilla* (здоровань, “горила”) та *daft cow* (величезна жінка “бомба”, “корова”), *beefcake* (привабливий мускулистий чоловік) та *eyeful* (приваблива жінка).

У межах парадигматичних відношень виокремлюють відношення смислової подібності (**синонімія**); відношення смислового протиставлення (**антонімія**); відношення понятійного включення між поняттям, що підпорядковує, є узгальнюючим, та поняттям, яке йому підпорядковується (**таксономія, гіперогіпонімія, ієрархія**), а також **ланцюгові, мережеві та фреймові** відношення.

Синоніми розглядаються як слова однієї частини мови, що мають єдиний семантичний компонент, який вказує на те, що дані лексичні одиниці, що проявляють часткову взаємозамінність у мові та мовленні, повністю або частково збігаються у всьому обсязі їх семантичних структур (два моносемічних слова), або тільки в окремих семантичних варіантах (два полісемічних слова, одне моносемічне слово та одне полісемічне слово) [11].

Структури синонімічних груп пов'язана з визначенням домінанти, доцільно зазначити (опорного слова) синонімічного ряду. За даних обставин вивчення синонімії можливо тільки в тому випадку, якщо досліджувані одиниці групуються навколо домінанти-ідентифікатора, тобто слова, яке виражає ідею в простій і звичайній формі, а також не містить додаткову експресивно-емоційну сему [3 с. 169]. Тому при ідентифікації опорного слова слід спиратися на ознаки найбільш узагальненого лексичного значення і найменшого ступеня етико-стилістичної маркованості [11]. Наприклад, синонімічний ряд субстандартних одиниць з домінантою "*stupid*": *nimrod*, *clod* (простофіля), *moron* (бовдур), *birdbrain* (курячий мозок), *damp*, *squib* (лох), *titty* (мудак), *dumbstick* (пентюх), *shithead* (дебіл). Проте, існує й протилежна думка про те, що досить складно встановити критерії об'єктивного виділення домінанти синонімічної групи, тому можливо проводити аналіз синонімічних об'єднань без ідентифікації опорного слова [4 с. 85].

Фразеологічна синонімія вважається явищем значно складнішим і різноманітнішим, ніж лексична. В сучасній лінгвістиці існує думка [1 с. 95], що фразеологізми-синоніми характеризуються значеннєвою близькістю, різнокомпонентним складом, однаковою синтаксичною роллю в реченні при різній внутрішній формі. Основними характерними ознаками для більшості фразеологічних синонімів є близькість семантики, однорідна синтаксична роль, різниця у відтінках значення або стилю. Наприклад, *daft as a bush* (тупий як корок, "не всі дома"), *thick as two short planks*, *thick as shit* (дуже дурний, "без царя в голові"), *fuck up a storm*, *have a bang with someone* (синонімічна домінанта із загальним значення займатися сексом).

Варто також наголосити на тому, що фразеологізми проходять свій шлях синонімізації, вступаючи у зв'язки з окремими словами і фразеологізмами (одно модельними чи різномодельними). Таким чином, оскільки фразеологізми виступають заміниками певних частин мови, вони входять до складу синонімічних рядів разом з лексичними синонімами [6 с. 56], наприклад, *pissed*, *mashed*, *pickled*, *shitfaced*, *pissed as a cunt*, *tight as a fart*, *tiddly tight* (дуже п'яний, ханига, під мухою, під градусом, під газом, п'яний як ніч, п'яний як чіп, п'яний як хлющ, п'яний у дим, напиться в хлам).

Отже, синонімічний ряд субстандартних одиниць представляє собою відкриту, рухливу, здатну до переорганізації своїх елементів систему, в структурі якої положення кожного елемента визначається ступенем його етико-стилістичної заниженості [11].

Антонімічні відношення лексичних одиниць утворюються на основі протиставлення значень одиниць поля. Доречним є зазначити, що лексичні та фразеологічні антоніми, так само як і лексичні та

фразеологічні синоніми, бувають одностильовими та різностильовими [8 с. 154]. Тому в межах корпусу субстандарту, доречно розмежовувати синонімічні та антонімічні групи лексичних та фразеологічних одиниць за шкалою конотації, оскільки всі одиниці досліджуваного корпусу належать до зниженого стилю, наприклад, *OX* (амбал, "бик") – *shrimp* (дуже маленька людина), *home biscuit, blood, posse, homes* (цікава компанійська людина) – *cheese man, dingle berry, dork, buzzkill* (аутсайдер). Розглянуті антонімічні пари належать до одиниць загального сленгу, мають зневажливий конотативний компонент та виражають негативну оцінку адресата.

Такі антонімічні одиниці як *shitty* (з синонімічною домінантою із загальним значенням "поганій") – *fucking* (з синонімічною домінантою із загальним значенням "чудовий") вважаються грубими одиницями, що в словниках маркуються позначкою табу. Прикладами антонімічних пар, що мають різні стильові позначки можуть бути наступні лексичні одиниці, *fat-cat* (з презирливим конотативним компонентом товстосум) – *broke dick* (з образливою конотацією) (без копійки, біднота), *candy ass* (з грубим конотативним компонентом) (страхопуд, "баба") – *to have balls* (мати сміливість).

Під час виділення антонімічних пар у фразеології спираються, як правило, на лексичну антонімію, у визначенні якої тісно переплітаються філософські, логічні та лінгвістичні категорії [2 с. 25]. Фразеологічні антоніми визначаються як кореферентні фразеологізми, що належать до одного граматичного класу, частково збігаються або повністю не збігаються за лексичним складом, мають загальний семантичний компонент при наявності полярних значень і різняться або збігаються в стилістичному відношенні [8 с. 156]. Варто зазначити, що головними семантичними характеристиками антонімів є протилежність значень у межах одного семантичного поля, що виявляється в тому, що антоніми виражають одне і те ж родове поняття. Прикладами антонімічних фразеологічних пар можуть бути наступні одиниці, *pain in the ass / misery-guts / pickle-puss* (зануда, "кисла пика") – *hell-raising* (a person with lots of friends and acquaintances), *sweet FA/ sod all/ bugger all/ not a sixpence to screech one's ass with* (ні шиша, фіга с маслом, без грошей) – *loaded with the spondulix/ lousy with money/stinking rich* (with lots of money).

Мережні відношення. Групи мовних одиниць побудованих за принципом мережі формуються на основі декількох простих відношень. Наприклад, мережа спорідненості складається за таких відношень як **marital status**: *drum and fife* (wife), *the missus, the old man* (husband); **parenthood**: *the (old) folks, rent, rentals, fossils* (предки), *woony, mitty* (мати), *seed, sprout* (дитина); *wallet* (батько, який платить за навчання), *carving-knife* (жінка); **being young (old)**: *old fart, old geezer, old fogey* (старый хрыч, старикашка, старпер, старый хрыч), *old hag, old cat, harridan, crone* (старая карга), *callow* ("зелений" молода людина, недосвідчена).

Гіперо-гіпонімія та партонімія є різновидами таксонімічних відношень. У широкому розумінні під **таксономією** розуміють сукупність принципів та засобів або ж правил класифікації тих чи інших об'єктів. Таксономічні відношення характеризуються приналежністю тієї чи іншої одиниці до певного класу [9 с. 223]. У більш вузькому розумінні таксономією є відношення понятійного включення між поняттям, що підпорядковує, є узгальнюючим, та поняттям, яке йому підпорядковується. Таксономія є ієрархічною логічною організацією певної системи понять, для лексичної системи вона є одним з

основних її вимірів, що дозволяє систематизувати різноманітний лексичний матеріал та знання про нього [9 с. 225].

Отже, **гіпо-гіперонімія** є типом відношень підпорядкування одного поняття іншому на базі понятійного включення, видове позначення підпорядковується родовому. Вид може репрезентувати рід, бути його окремим схематичним прикладом [14 с. 31]. Тобто, можна сказати, що при такому типі відношень родове поняття (гіперонім) та видове поняття (гіпонім) перебувають у відношенні контрастної дистрибуції, а согіпоніми – у відношенні додаткової дистрибуції [9 с. 228]. Прикладом гіпо-гіперонімічних відношень в англійському субстандарті можуть бути наступні одиниці під категорію *cabbage/ dough/ lollipop* "бабло" (гіперонім) можна підвести такі гіпонімічні позначення, *yo-yo* (євро), *clacker/ berry/ lizard* (долар), *quid/ goblin/ nicker* (фунт стерлінгів) тощо.

Зазначимо також, що полісемія всередині субстандарту призводить до включення однієї і тієї ж лексеми до різних лексико-семантичних груп та відповідно гіпо- і гіперонімічних рядів. Зокрема, лексема *bat* у студентському сленгу використовується як для позначення виду тварини, так і злої дівчини чи жінки або *cabbage* "молода дівчина"; "гроші"; "дурень"; *pansy* "слабохарактерний чоловік"; "гомосексуаліст" тощо [5 с. 35].

Партонімічні відношення об'єднують мовні одиниці у групи за принципом *частина–ціле*. Інакше цей тип відношень називають меронімією [15 с. 210]. Типовим прикладом цього типу ієрархічних відношень у лексиці може виступати тематична група найменувань частин тіла, наприклад, ноги (*pins, pegs* (гареги), є частиною тіла людини, ступні (*tootsies*) є частиною ноги; голова (макітра, баняк) *noddle, block, bean* є також частиною тіла, *cakehole, cum guzzler, cumdump* (орало, рот), *hooter* (ніс), *lugs, lugholes* (вуха "локатори") є частиною голови. На перший погляд, ієрархічна структура цих лексичних одиниць виглядає подібною до гіпо-гіперонімічних відношень. Проте суть таких відношень інша. Ціле складається з частин, які не можуть самі по собі бути цілим, виступати його схематичним представленням. Тобто, ступні є елементом ноги, але вони не можуть репрезентувати всю ногу [10 с. 63].

Однак, доречним є зазначити, що на семантичному розвитку партонімів відбивається подібність їх ієрархічної організації до гіпо-гіперонімічних відношень [10 с. 69], так, наприклад, у переносному значенні *dick* може позначати *людину*, тобто відбувається метонімічний перенос за суміжністю з частини: *dick* на ціле, тобто на людину.

Фреймові відношення будуються на основі концептуальної схеми поняття, прототипової ситуації. Наприклад, семантичне поле *торгівля наркотиків* можна спрощено відобразити низкою зв'язків: ХТО (*hookup, big man* (дилер)), ЩО РОБИТЬ (продає), ЩО (*cocoa puff* (а *cocaine and marijuana cigarette*), *angie, white girl* (героїн), *Alice/ acid* (LSD), *bale/ bash* (маріхуана), *barbs* (кокаїн), *bings* (крек), *blue devil/ blue dolls* (депресант) тощо), ЗА ЩО (*cabbage* (гроші "капуста"), *dough* (бабки)), КОМУ (*bedbug* (наркоман), *bingers* (наркомани, що вживають крек (*crack addicts*), *chaser* (наркоман, що періодично вживає крек) тощо (і у зворотному напрямку – від покупця до продавця). Підсумуємо, що наведена фреймова схема є досить умовною та скороченою. Повне та всебічне фреймове угруповання має вкривати увесь фрагмент *торгівля наркотиків* (враховуючи умови, обставини, засоби, мету тощо (КОЛИ, ЗА ЯКИХ УМОВ, У ЯКІЙ ФОРМІ, ЯКИМИ ЗАСОБАМИ, З ЯКОЮ МЕТОЮ).

Ланцюгові відношення характеризуються ранговими, ієрархічними зв'язками, наприклад, *Joe Blow/tropic/ doghhboy* (рядовий) – *woof-woof/ noncom* (сержант) – *loot / luff / jeeter* (лейтенант) – *leafer* (майор) – *chicken* (полковник) – *brass hat* (генерал).

В підсистемі субстандарт англійської мови можна виокремити **циклічні** відношення. Одиниці пов'язані циклічними зв'язками та відображають цикли природного та штучного характеру, Прикладом циклічних зв'язків, що реалізуються в підсистемі ненормативних одиниць, можуть служити одиниці, в яких відображається повний цикл, наприклад, *a.m.* (ранок), *bright* (день), *dim / fight* (вечір), *dim / darkey / darkmans* (ніч).

Отже, підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що системність, поліфункціональність, варіативність ненормативного корпусу визначаються фундаментальними якостями його елементів, оскільки субстандарт є історично сформованою ієрархічно структурованою та відносно самостійною лексико-фразеологічною підсистемою національної мови, що включає соціально, стилістично і функціонально марковані лексико-фразеологічні одиниці.

Необхідність врахування зав'язків між членами субстандартної системи підчас дослідження семантики ненормативних одиниць визначається залежністю значення будь-якої субстандартної одиниці від її семантико-стильового оточення – одиниць, пов'язаних з ними у межах спільної субстандартної системи і поза її межами, а також обумовлюється характером цих відношень та дистрибуцією понятійного поля між ненормативними одиницями. Дана залежність реалізується у дефініціях ненормативних одиниць, оскільки вказівка на приналежність терміну до певної понятійної та стильової системи є необхідною ознакою наукового характеру словникового визначення.

Аналіз семантики та функціонування субстандартних одиниць та їх нормативних відповідників свідчить про взаємодію та опозицію денотативного (об'єктивного) та конотативного (суб'єктивного), номінативного та експресивного (інтенсивного). Відповідно, увага дослідника фокусується не на тому, про що говорять, а на тому, з якою метою, і, внаслідок цього, як про це щось говорять. Отже, дефініція ненормативної одиниці має містити її координати в системі понять субстандарту, ознаки приналежності до певного класу, вказівку на відмінність від інших понять того ж класу у стильовій та функціональній площинах та параметри, за якими здійснюється це зіставлення. Перспектива подальших досліджень у цьому напрямку вбачається у детальній стильовій та функціональній типології ненормативних одиниць, аналіз когнітивних механізмів їх породження та функціонування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авксентьев Л. Г. Сучасна українська мова // Фразеологія. 2-е вид. – Харків, 1988. – 133 С.
2. Бабич Н. Д. Антонімія у фразеології східнослов'янських мов // Українське мовознавство – Вип. 12., 1984. – 25-32 с.
3. Балли Ш. Французская стилистика // пер. с фр. К. А. Долинина. –М. : Изд-во иностр. лит., 1961. – 169 С.
4. Бережан, С. Г. Семантическая эквивалентность лексических единиц // Кишинев : Штиинца, 1973. – 85 - 87 с.
5. Дорда В. О. Системна організація лексико-семантичних одиниць американського студентського сленгу // Філологічні трактати, 2010. №1, Т.2. - 34-39 с.
6. Зубець Н. О. Парадигматичні відношення мінімальних фразеологізмів // Вісник [Запорізького державного університету](#), 1999.– 55-60 с.

7. Іщенко Н. Г. Системність у лексиці [Електронний ресурс] // Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. – Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 3 ч. (89), 2010.– 3-6 с. – Режим доступу: http://www2.kspu.kr.ua/inmov/download/nz_2010_3.pdf
8. Кунін А. В. Курс фразеології сучасного англійського мови // Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. – М.: Высш. шк., Дубна: Изд. центр "Феникс", 2005. – 154-157 с.
9. Левицкий В. В. Семасиология // Винница: Нова Книга. 2006. – 223-226 с.
10. Материнська О. В. Таксономічні та партонімічні відношення в лексиці // Вісник ДонНУ № 15 (3), 2008. – 62-71 с.
11. Моисеенко А. В. Некоторые лингвоэкологические особенности субстандартной синонимии в английском и русском языках // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lib.csu.ru/vch/091/63.pdf>
12. Филлмор Ч. Основные проблемы лексической семантики // Прикладная лингвистика: [сб. ст.]. М., 1983. – 74-79 с.
13. Шмелев Д. Н. Проблемы семантического анализа лексики // М.: Наука, 1973. – 50-52 с.
14. Blank A. Einführung in die lexikalische Semantik für Romanisten. –Tübingen:Niemeyer, 2001. – P. 31-36.
15. Jackson H., Amvela Ze E. Words, Meaning and Vocabulary: an introduction to modern English lexicology. – London, New-York: Cassel, 2000. – P. 209 - 212.

REFERENCES (TRASLATED & TRANSLITERATED)

1. Avksentev L.G. Suchasna ukrayinska mova [Contemporary Ukrainian language] // Frazeologiya. – 2-e vid., pererob. – Harkiv, 1988. – 133 S.
2. Babich N. D. Antonimiya u frazeologiyi shidnoslov'yanskih mov [Antonymy in phraseology of eastern Slavic languages] // UkraYinske movoznavstvo – Vip. 12., 1984. – 25-32 s.
3. Balli Sh. Frantsuzskaya stilistika [French stylistic] // per. s fr. K. A. Dolinina. –М. : Izd-vo inostr. lit., 1961. – 169 s.
4. Berezhan S. G. Semanticheskaya ekvivalentnost leksicheskikh edinit [Semantic equivalence of lexical units] // Kishinev: Shtiintsa, 1973. – 85- 87 s.
5. Dorda V. O. Sistemna organizatsiya leksiko-semantichnih odinit amerikanskogo studentskogo slengu [Systematic organization of lexico-semantic units of American students' slang] // Filologichni traktati. – 2010. № 1, T.2. - 34-39 s.
6. Zubets N. O. Paradigmatichni vidnoshennya minimalnih frazeologizmiv [Paradigmatic relations of minimal phraseological units] // Visnik Zaporizkogo derzhavnogo universitetu, 1999.– 55-60 s.
7. Іщенко Н. Г. Системність у лексиці [System in lexicology] [Elektronniy resurs] // Naukovi zapiski KDPU Im. V. Vinnichenka. – Seriya: Filologichni nauki (movoznavstvo): U 3 ch. (89), 2010.– 3-6 s. – Rezhim dostupu: http://www2.kspu.kr.ua/inmov/download/nz_2010_3.pdf
8. Kunin A. V. Kurs frazeologii sovremennogo angliyskogo yazika [Course of phraseology of contemporary English] // Ucheb. dlya in-tov i fak. inostr. yaz. – М.: Vyssh. shk., Dubna: Izd. tsentr "Feniks", 2005. – 154-157 s.
9. Levitskiy V.V. Semasiologiya [Semasiology] // Vinnitsa: Nova Knyiga. 2006. – 223-226 s.
10. Materinska O. V. Taksonomichni ta partonomichni vidnoshennya v leksitsi [Taxonomic and partonomic relations in lexicology] // Visnik DonNU # 15 (3), 2008. – 62-71 s.
11. Moiseenko A. V. Nekotorye lingvoekologicheskie osobennosti substandartnoy sinonimii v angliyskom i russkom yazykah [Some lingvoecological peculiarities of substandard synonymy in English and Russian languages] // [Elektronniy resurs] – Rezhim dostupu: <http://www.lib.csu.ru/vch/091/63.pdf>
12. Fillmor Ch. Osnovnyie problemy leksicheskoy semantiki [main problems of lexical semantics] // Prikladnaya lingvistika: [sb. st.]. М., 1983. –74-79 s.
13. Shmelev D.N. Problemyi semanticheskogo analiza leksiki [problems of semantic analysis of lexis] // М.: Nauka, 1973. – 50-52 с.
14. Blank A. Einführung in die lexikalische Semantik für Romanisten// Tübingen: Niemeyer, 2001. – P. 31-36
15. Jackson H., Amvela Ze E. Words, Meaning and Vocabulary: an introduction to modern English lexicology// London, New-York: Cassel, 2000. – P. 209 - 212.